

Listek.

O prostej volji zločinčev *)

Sodnik presoja, je li obtoženec zločinil vsled proste volje, ali je pa duševno tako bolan, da je vsled bolezni volja njegova omejena, ali je sploh nima in dalje, kako ovira ali pospešuje njegova duševna belezen njegovo dejanje in kako vplivajo nanj socialne razmere. Le na podlagi tega prepričanja sodi sodnik pravično.

Jasno je, da sodnik razvrščuje zločince, ki zločinijo vsled duševne svoje konstitucije ali vsled socialnih razmer.

V najnovejšem času opazuje psihologi, nadzorniki jetnišnic in zdravniki duševno življenje kaznencev. Večletno neomejeno in redno ponavljajoče se njih občevanje s kaznjenci, bodi si vsled poklica, bodi si z namenom podpira njih opazovanja, posebno, ako tačas pozabo, da v ječi ne sedi le morilec i. t. d., obsojen na toliko in toliko let; — temveč človek, ki hodi in misli.

Sodnik obsoja zakonito samo onega, kateri zločini vsled proste volje. Kjer proste volje ni, ne kaznuje nikdo dejanja. Kjer je volja omejena, sodi milostno. O prostej volji zločinčev prepriča se sodnik sam in ni mu treba ozirati se celo na mnenja zvedencev.

Zvedenec in sodnik tedaj preiskujeta in presojata zločinca vsak po svoje in vsled svojega poklica.

Zvedenec išče v osobi bolezni, ne oziraje se na zakon; sodnik pa sede na zakonita določila, ker mu vrh tega ni ljubo, da bi mu jih razširjeval drug in oproščeval sleparje, vsled česar bi trpela javnost in varnost.

Seveda to nasprotje mine tedaj, kadar se popolni zakon o duševno bolnih, da presede take nevarne osebe svojo, — recimo kazni, varno v posebnih blaznicah in da taka naredba končno popolnoma zadovolji strogega sodnika.

Statistika o morali nas uči, da se redno ponavljajo dejanja, katera stori človek navidezno s prosto voljo, v svojih časih in svojih krajih, tako: poročitve, porodi, samoumori, zločini i. t. d.

Ponavljajo se tako v nekaterih krajih leta in leta tatvine in uboji v skoro enakem številu, da statistik lahko proračuna za leto naprej njih broj.

*) Glej članka na str. 91 in 122 tega letnika.

Jasno je tedaj, da voljo zločincev gibljejo in vodijo razmere in običaji dotičnega kraja ter ji ovirajo prostost in znano je, da so v nekaterih krajih razni zločini tako navadni, da jih psihologi prištevajo običajem dotičnega kraja.

Najvažnejše moči, katere vodijo storilčevo voljo so: prirojen nagon, temperament, vzgoja in osode.

Duševni razvoj roditeljev zapušča prirojen nagon.

Temperament po značaji svojem sili ali ovira storilca, kadar zločini.

Najbolj vpliva čut.

Človek dobrega srca privoščí sosedu najboljše in ne pozna ne zla, ne zavisti; človek hudobnega srca veseli se sosedove nesreče in jo rad provzroči sam. To mu vgaja.

Vzgoja vodi čut.

Otrok, katerega uči blag oče in skrbi zanj materina ljubav, nima slabega srca in kadar se vspne do državljana, ne bode osramotil svojih roditeljev.

Preostrá, popustljiva ali zanemarjena vzgoja oslabi čut.

Preostrá naredi hinavce, kateri z intrigami in prepovedano spolsko ljubeznijo, — celo goljufijo — dospo lahko visoko v človeške družbi. Pozna jih vsak; a ne ljubi nikdo. Popustljivo vzgojeni so navadno omehkuženi gizdalini, lenuhi in brezmejni nečistniki, ki zločinijo često sebi v zabavo. Otroci, vzgojeni v bedi, vidijo vedno surove roditelje in neredne sosede ter ne poznajo reda v hiši in pozneje ne v državi.

Na storilca vplivajo nadalje različne osode v življenji.

Tako socijalno-politične razmere.

Te vodijo tako silno mišljenje in delovanje, da v posebnih časih celim narodom vcepijo značaj. Ljudje se v bedi množe, skrb za najpotrebnejši živež sili posameznika da postane nevaren lastnini, politične razmere pa množe vrh tega državi in vstavi nevarne rogovileže, ki žalijo veličanstvo ter ubijajo premožnejšega sosedá.

Slabe gospodarske razmere množe morilce in detomorilke; poslednje posebno tam, kjer so omejene poročitve ali kjer pomro zaplo-ditelji v vojski ali vsled epidemij. Denarne zadrege silijo zločinca, da požiga in izneveruje.

V poslednjih letih nagromadili so se uporniki vsled namnoženja ljudij, vsled večega občevanja in urnejšega prometa, vsled cenejšega dela in silne konkurencije, vsled napačno vzgojene ljubezni do svobode, vsled elamentarnih nezgod in konečno vsled emancipacijskih teženj.

Individualne razmere vplivajo na posameznikovo mišljenje in sploh delovanje, tako: starost, spol, poklic, coelibat, občevanje in razlike v premoženji.

Iz tega sledi, da je nebrojno različnih razmer vplivajočih na zločinčevu prosto voljo, da nekateri zločinijo kot žrtva svoje okolice, druge pa varuje lastna duševna krepost in vgodne družbinske in sploh socialne razmere.

Zločince razvrščamo v dve vrsti:

Zločince vsled prilike in zločince iz navade.

Prvi zločinijo slučajno ali po svoji naravi; poslednji iščejo prilike, da greše.

V prvi vrsti je največ zločincev iz strasti. Popolnoma brezma-dežni ljudje vskiye v jezi ali strasti svoji in v tej žalijo soseda, ga poškođujejo telesno ali ga ubijajo. Spolsko razviti pozabijo dostojne meje in nečistijo ter posiljujejo ženske, kadar le dobo vgodno priliko. Najnevarnejši so tačas, kadar se opijo žganih pijač. Tu so tudi morilci, ki iz maščevanja ali ljubosumnosti slepo pokončavajo nasprotnika ter se navadno takoj kesajo svojega djanja. Zopet drugi zločinijo vsled nepričakovanih nesreč in sploh v bedi in prisegajo krivo. Tu sem so vvrščene tudi detomorilke, katere vsled vzbujenosti pri porodu, iz strahu pred jezično okolico ali vsled obupnega prepričanja, da so zapeljane in zapuščene od ljubimca, popuščajo rojence svoje po stranišičih ali jih poduše v krpah. Kadar se vmirijo, mislijo trezno, se kesajo svojega nepremišljenega dejanja in žive potem često vzgledno.

Zločinci druge vrste, to so zločinci iz navade, iščejo povsod prilike, da pokažejo svojo — drugo naravo! Zločinci te vrste greše, če jim je treba ali ne, nekateri v navidezni sili, drugi, ker jih to tako veseli. Nekateri vporabljajo vse svoje duševno mišljenje, da pomove svoje stare grehe in da ne zgube svojega znanega imena.

Vlačugar se potepa, kaznuj ga ali oprosti ga sodnik; ogiblje se dela, leži v slami, vživa v njej, popiva žganje ter ljubi ženske svoje vrste. Tu sem so vvrščeni sploh vlačugarji in navadni tatovi; poslednji kradejo povsod; a nikjer veliko. Malo, a redno. Navadno se vlačugarji v poznejših letih hipoma posirovijo, tedaj — ropajo!

V tej vrsti so poskrivalci in prekupei vkrađenih stvari, navadni goljufi in ponarejalci denarjev in pisem; poslednji so često duševno zelo razviti in omikanci. Tak zločinec se navadno nikdar ne kesa djanja; v ječi se ga ne sramuje in sojetnikom pripoveduje rad o svoji

zvijači; često se hvali samega sebe brezmejno. Kadar se kesa, tedaj se le navidezno, da bi opeharil svoje čuvaje.

V tej vrsti odlikujejo se konečno posebni sleparji velikih mest, duševno nadarjeni, primerno omikani, kateri so s svojo razvito zvijačo in gladko gibčnostjo silno nevarni lastnini; celo opreznim. Pečajo se samo s tem; to je njih obrt, njih poklic. Taki zločinci so fini ljudje, plemenitega vedenja, sočutni in primeroma drzni. Pridejo, nihče ne ve od kod in zginejo, nihče ne ve kam. Nosijo sto imen, ponarejajo pisma in se oblačijo v obleko drugega spola. Imajo svoje varne zaveznike in so često ljubljenci lepih zakonskih žen iz najboljših stanov. Kesa ne poznajo.

Nekateri antropologi menijo, da so vsi zločinci nekaki bolniki vsled nenormalne konstitucije lobanje in možganov in da jim zapuščajo to telesno nerazvitost in nemoralnost sploh njih enako nerazviti, nemoralni in pijančevanju udani roditelji. Tako je često zločincev brat blazen.

Drugi menijo, da je težko določiti meje mej zločincem in blaznim; duševno slabi roditelji vstvarjajo zločince. Poslednji so navadno telesno slabotni, velike glave, nelepe grbaste postave, dolgih neokretnih rok in nog, kozave kože, so hripavi in božjastni.

Nekateri prištevajo zločince iz navade skoro divjakom in blaznim, kateri se približujejo normalnemu človeku. Nosijo že navedene telesne posebnosti, imajo vrhu tega močne zobe; zločinke pa moške obraze in brke. Čuta in ljubezni ne poznajo, zato so pogumni, drzni. Ne boje se močnejšega, ne smrti. V telo se sami vrezujejo, pišejo z lastno krvjo in se radi tetovirajo. Plešejo radi, pijo nezmerno, pojo nesramne pesmi, so pohotni in mečejo denar skozi okno. Sploh so neomikani; a so često izjeme. Kar prično posebno spretno in zvito, to često nadaljujejo in končajo nenavadno nerodno in slabo.

Drugi opazovalci preiskali so anatomske telesa zločincev. Možgani zločincev, posebno zločincev z navade, niso pravilni. Ti kažejo svoje posebnosti že v otroških letih, njih duševno življenje in volja se hitro vtrudita, postano lenuhi, pozneje vlačugarji, tatovi, roparji. Sodnik naj jih ne kaznuje po krivdi, a po splošnej nevarnosti, kajti nepopoljšljivi so.

Iz tega sledi, da sta si zelo sorodna nagon do zločinstva in blodnja.

Oba imata skupno podlogo v splošnem duševnem in telesnem oslabljenju.

Nagon do zločinstva nikdar ni blodnja.

Kdor blodi, trpi vsled nepravilnosti možganov ali bolezni v njih; zločinec pa se sam vda nenormalnemu nagonu in protizakonitej težnji.

Zločinec nekako boleha, blazni je bolnik. Zločinec v svojem bolehanji je odgovoren za svoja dejanja, blazni ne. Zločinec v največi organski spremembi blodi.

Seveda težko je določiti meje med obema.

Zločinec ni duševno bolan, temveč duševno slab in njegova a priori slaba ali oslabela duševna moč daje mu slab ali oslabeel značaj in enak čut.

Duševna slabost sedi mu v možganih in vsled tega nosi vidne telesne nepravilnosti; posebno lobanje in glave sploh.

Tako duševno razviti imajo tudi duševne posebnosti.

Duševna njih moč se sploh ne ali težko vzgoja; v šoli so slabi dijaki; vender neprimerno zviti, kadar iščejo lastnega dobička. Drugi se lahko uče, so samouki v rezljanji, slikarstvu in godbi ter se dobro vzvežbajo v teh umetnostih; za druge duševne potrebe pa ob enem ne kažejo niti najmanjše sposobnosti. Njih čut je skoro vedno razdražen, vskipi nepričakovano hitro od strasti. Brez povoda vesele se razkošno in takoj potem postano brez povoda zelo otožni in mislijo na samoumor. Njih volja je slaba; nagon bolj instinktiven; vzbuja se periodično.

Čuda ni, da ljudje tako duševno slabi ne spolnujejo svojih dolžnosti ter se radi prepirajo z rednimi sosedi, pijo v razdraženosti in kadar ne dobo dela, ciganijo, krađejo in ropajo, v jezi žalijo in ubijajo.

Tako duševno slab tedaj ne blodi ter nima neproste volje.

Doneski k zgodovini advokature na Kranjskem.

I.

Licejska knjižnica ljubljanska hrani iz zapuščine dr. V. J. Janca Stefana Floriančiča, ki je bil slaven odvetnik v Ljubljani tekom 17. stoletja, mnogo knjig, med katerimi se nahaja tudi Codex Juridicus, ki zadržuje sledeči zanimivi ukaz deželnege vladarja o pravnih troških: